

Циганенко Вікторія Леонідівна
завідувач кафедри українознавства ХНУРЕ
кандидат філологічних наук, доцент
e-mail: viktoriiia.tsyhanenko@nure.ua

Очкурова Наталія Олегівна
старший викладач кафедри українознавства ХНУРЕ
e-mail: nataliia.ochkurova@nure.ua

УКРАЇНСЬКА МОВА У МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Українська мова посідає центральне місце в системі національної ідентичності, виконуючи роль базової культурної константи, що забезпечує неперервність історичного розвитку та єдність українського народу. Як носій колективної пам'яті, вона відображає специфіку українського світогляду, ментальних структур, традицій і соціальних практик. У сучасному мультикультурному світі мова постає не лише інструментом комунікації, а й символічним ресурсом, що формує культурний простір, в межах якого відбувається суспільна взаємодія, самоусвідомлення й консолідація.

У багатонаціональному суспільстві України, де проживають десятки етнічних груп зі своїми мовами та культурними традиціями, українська мова відіграє інтегративну роль та є спільним засобом міжкультурного діалогу, завдяки якому різні спільноти можуть брати рівноправну участь у соціальних, політичних і культурних процесах. Мовна єдність дає змогу вибудовувати інклюзивну модель громадянства, у якій етнічні відмінності не перешкоджають формуванню спільного соціального досвіду. Саме українська мова стає об'єднавчим чинником, що дозволяє забезпечити суспільну цілісність у межах демократичної та правової держави.

Особливе місце українська мова займає у сфері освіти та науки. Вона виступає мовою викладання, мовою академічних дискурсів, фахових досліджень і наукової комунікації. Саме через освіту формується нове покоління громадян із високим рівнем мовної культури, здатних критично мислити, ефективно взаємодіяти та створювати інтелектуальні продукти на основі національної традиції. Розвиток сучасної термінології, адаптація

української до потреб високих технологій і цифрових інновацій сприяють зміцненню її позицій як повноцінної європейської мови науки. Одночасно це дозволяє Україні брати активну участь у міжнародних академічних та освітніх проектах, підтримуючи національну присутність у глобальному науковому й культурному просторі.

Окремим і надзвичайно важливим аспектом функціонування української мови є систематичні намагання російської федерації знищити її як фундаментальний елемент української національної ідентичності. Впродовж століть імперські й постімперські режими застосовували багаторівневу політику русифікації: від заборон українського книговидання й освіти до обмежень використання української в адміністративній, релігійній і культурній сферах. Прикладами є Валувський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року, що значною мірою паралізували розвиток української літератури й освіти. У ХХ столітті радянська мовна політика, попри окремі періоди «українізації», загалом була спрямована на домінування російської мови як «мови міжнаціонального спілкування».

У новітній історії ці практики набули нових форм: інформаційного тиску, нав'язування російськомовного медіапростору, спроб дискредитації української мови як «недорозвиненої» або «штучної». Після початку повномасштабної агресії 2022 року мовне питання стало одним із ключових об'єктів репресивної політики на тимчасово окупованих територіях: знищується україномовна освітня інфраструктура, вилучаються українські книги, забороняється український культурний продукт, а носії української мови зазнають переслідувань. Такі дії є свідомою спробою агресора зруйнувати культурну основу української нації, позбавити її історичної пам'яті та розірвати культурний розвиток.

Паралельно із політичними викликами українська мова стикається із сучасними глобальними тенденціями, характерними для епохи постіндустріального суспільства. На жаль, домінування англійської мови у сфері технологій, науки, цифрових комунікацій, масової культури сприяє

формуванню асиметричного мовного простору, в якому локальні мови часто втрачають частину своїх функцій. Для української мови це означає необхідність постійної термінологічної модернізації, розширення присутності в академічних і професійних середовищах, а також забезпечення конкурентоспроможності у глобальному медіапросторі.

Одним із внутрішніх викликів залишається поширення суржику та нестандартизованих мовних практик, зумовлених тривалим впливом російської мови в побуті, освіті й медіа. Хоча такі форми є природним явищем для соціолінгвістики, їхнє надмірне поширення ускладнює утвердження високої мовної культури та нормативності. Також відчутною є нестача якісного україномовного цифрового контенту – освітнього, наукового, популярного, технологічного, – що може зменшувати зацікавленість молоді у використанні української як мови повноцінної комунікації. Важливим аспектом є формування української як мови міжнародної комунікації, зокрема у сфері культури, науки та медіа, що дозволяє Україні позиціонувати себе як незалежну й сучасну державу в глобальному середовищі.

Подолання цих викликів потребує комплексної державної політики, спрямованої на розвиток мовної інфраструктури, розширення сфер функціонування української мови та підвищення її престижності. Ефективним інструментом є підтримка україномовних освітніх, наукових і культурних проєктів, сприяння розвитку національного медійного простору, створення сучасного цифрового контенту та програм для популяризації української у світі. Важливо також формувати мотиваційні механізми для бізнесу та культурних індустрій, що стимулюють використання української як основної мови комунікації.

Значну роль у зміцненні статусу української мови відіграють громадські ініціативи, культурні інституції, волонтерські проєкти та рухи з популяризації читання, літератури, українського мистецтва й медіа. Вони створюють альтернативні майданчики для мовного розвитку суспільства, сприяють формуванню позитивних мовних практик і розширюють мовний простір за

межами традиційних інституцій. Додатково, мовне навчання для дорослого населення та адаптація україномовного контенту в цифровому середовищі дозволяють закріплювати отримані навички й розширювати комунікаційні горизонти громадян.

Таким чином, українська мова в умовах мультикультурності та глобалізації залишається ключовим чинником збереження національної ідентичності й культурної автономії. Попри численні зовнішні загрози та внутрішні виклики, вона демонструє високий рівень стійкості й здатність до оновлення, зберігаючи відкритість до світових тенденцій. Її підтримка та розвиток є стратегічним завданням держави, суспільства й кожного громадянина, адже саме мова є фундаментом культурної ідентичності, засобом формування критичного мислення та визначальним чинником майбутнього розвитку української нації. Важливо, щоб у майбутньому українська мова не лише зберегла свої функції як інструмент внутрішньої консолідації, а й стала ефективним інструментом міжнародної комунікації, інтеграції в глобальний науковий та культурний простір, що забезпечить її довготривалу життєздатність і престиж.

Література

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика в Україні і перспективи євроінтеграції. *Мовознавство*, 2022, №6. С. 15–33.
2. Шумицька Г. Зміни в мовній ідентичності українців під час російсько-української війни: 2022 рік. *Українська мова*, 2022, №4(84), С.3–10.
3. Johannes Remy. The Value of Circular and Censorship of Ukrainian Publications in the Russian Empire (1863–1876): Intention and Practice. *Canadian Slavonic Papers*. Volume 49, 2007. P.87–110.